
Прилучення новонародженого до сакрального

Нарціса Штюке

УДК 392.1

Narcisa Ştiucă. The New-Born's Status and the Temptation of Sacred. The birth is a decisive moment both for the child's existence, for his family and even for all community. The new-born was considered impure and dangerous, but vulnerable in the same time. The midwife's role is of paramount importance, as initiated person and mediator, who performs the protection and integration gestures and acts and who has the ability (especially in the latest period) of influencing the new-born and interpreting his birth signs (the day, the weather, bodily marks, the cry).

Narcisa Ştiucă. Condiția nou născutului și tentația Sacrului. Nașterea este un moment decisiv atât pentru existența copilului, pentru familie și chiar pentru întreaga comunitate. Nou-născutul era considerat impur și periculos, dar, în același timp, vulnerabil. Rolul moașei este de o extrem de mare importanță, fiind o persoană inițiată și un mediator care performează protecția și integrarea gesturilor și a actelor și care are capacitatea (mai ales în ultima perioadă) de a influența nou-născutul și de a interpreta semnele nașterii (ziua, starea vremii, semnele corporale, plânsul copilului).

Залежність людини від сфери сакрального проявляє себе в низці дійств та обрядів, зокрема, при народженні нового члена спільноти. Вони покликані відновити суспільну рівновагу й одночасно діють у напрямку інтеграції індивіда в соціум. Його становище визначається самим перебуванням на межі між станом до існування та власне існуванням (яке в деяких священних текстах називають «білим світом»). Цей невизначений стан характерний для будь-якого новопосвяченого, який тільки народився й надалі переходить від одного віку до іншого, від одного стану до іншого чи з одного світу в інший.

На думку Віктора Тернера, новонароджений протиставляє суспільній структурі (порядку) антиструктуру, яка проявляється на багатьох рівнях¹. Упорядкувавши в бінарні опозиції первинні властивості, зокрема ті, що стосуються стану рівноваги, В. Тернер отримує загальний профіль непосвяченого, з ознак якого відзначимо такі: перехід / стан рівноваги; ціле / часткове; однорідність / різноманітність; комунітас (*communitas*) / структура; відсутність статусу / статус; нагота, недиференційований одяг / диференційований одяг; невпевненість / впевненість; священне / мирське. Варто прокоментувати деякі терміни, як, наприклад, «комунітас», під яким розуміється «антиструктура», що вказує на схильність «новоприбульця» наслідувати взірць, відповідати суспільним вимогам, поступово відмовитися через ритуальні та суспільні дії від свого непевного статусу, який нагадує двозначність сакрального, котре породжує хаос². Крім того, інші ознаки, вкладені В. Тернером у поняття лімінального стану, також вписуються у сферу сакрального, для якої характерні однорідність (нерозрізненість, сукупність добра, сприятливого та зла, несприятливого), відсутність чітко визначеного статусу (індивідуального, суспільного та релігійного), священне, «насиченість» містичними цінностями та односторонні взаємостосунки з домінуючими сакральними силами, без наміру їх самостійного пізнання, та, нарешті, невпевненість, яка формує ідею фізичної та магічної вразливості, цілковитої залежності від мікрокосму родини та посвячених (повитухи, священика).

До інституалізації комунітас можна віднести й саму церемонію хрещення, яка має на меті перетворити

новонародженого на християнина. Із залученням до церкви, миропомазанням та причастям немовля отримує ідентичність, позначену символічним вбранням (ляне полотно або крижмо), обрізанням нігтів (символічне відсторонення від «залишків» належності до стану непосвяченого) та отриманням імені (комплексна індивідуалізація перед божеством і водночас перед громадою)³. «Як універсальна релігія, християнство було зобов'язане довести до спільного знаменника всі «регіональні», релігійні та культурні терміни, відомі людству. Таку грандіозну уніфікацію можна було здійснити, лише вклавши у християнські терміни всі форми, фігури та цінності, яким треба було знайти відповідники»⁴. Вважаємо більш ніж переконливою таку оцінку, що її дав Мірче Еліаде універсальності обрядів ініціації, яка у свою чергу базується на універсальному розумінні статусу «неофіта».

Традиційне суспільство інакше використовує відносини із сакральним і відповідно становище новонародженого. Ряд вірувань, які майже завжди передаються через обряди, магичні та магично-ритуальні дії, відіграють не так божественну або провісницьку роль, як таку, що відображає прагнення людини до прихильності сакрального. Механізми розумової діяльності формують низку категорій та понять, що зумовлюють функціонування суспільних правил.

Ми хотіли б навести приклади вірувань, які генерують певну традиційну поведінку, що збереглася до сьогодні. Зокрема, час (у широкому розумінні) та обставини народження інтерпретуються згідно із законами магічного мислення: «дитина, яку мати народжує легко, житиме в добробуті»; «якщо положили були легкими, дитина буде розумною»; «дитині, народженій у понеділок, щаститиме, і вона проживе довго»; «дітям, народженим у неділю, щаститиме, а народженим у п'ятницю – ні»; «дитина, що народилася в середу, проживе років тридцять і буде бідною»; «дітям, народженим після опівночі, щаститиме більше»; «розумними є діти, що народжуються вранці, особливо на свята»; «діти, народжені в суботу, помиратимуть рано»⁵.

У наведених прикладах явно простежується принцип подібності: те, що легко створюється, породжує

рівний шлях, те, що відбувається на початку певного часового інтервалу (день, тиждень), також вказує на шлях без ускладнень. Інакше кажучи: хто легко народжується, той житиме легко, хто народжується на свято – матиме в житті тільки свята.

Цікавим є поєднання рудиментів архаїчного мислення з елементами християнського світосприйняття. Так, вірили, що наслідком порушення заборони на статеві стосунки в пісні дні – п'ятницю або середу, – так само як у переддень християнських свят, буде народження дітей з фізичними вадами (наприклад, «дитина, зачата перед святом, буде горбатою»). Природно, що відповідно до цих вірувань з'являлися магичні дії, спрямовані на відшкодування та виправлення прогнозованого негативу, а отже, зростала кількість магичних ритуалів, покликаних вплинути на долю дитини.

Знаки на тілі немовляти викликали тривогу, тому їх намагалися пояснити, до того ж з користю для себе, або нейтралізувати. Так, знаки, поява яких пояснювалася незначними порушеннями приписів/заборон щодо поведінки під час вагітності жінки, могли сприйматися як позитивні: «плями на очах у новонародженої дитини вказують на те, що її мати під час вагітності носила під одягом червону бавовну»; «дитина, народжена зі знаком на обличчі, буде чарівником»⁶. Вірили, що послабити або навіть знищити знаки можна було через очищення породілля (зокрема церковне, у тому числі через відпущення гріхів), здійснене у сприятливий для «білої» магії час. Хоча нерідко свідчення про порушення заборон жінкою залишаються і викликають осуд у членів громади.

Нарешті, ці «поведінкові» знаки є майже повсюдними, вони іноді впливають на стосунки індивіда з іншими людьми, звісно, містячи в собі прихований докір, адресований тим, хто зміг би ці знаки врівноважити. Більшість із них також ґрунтуються на принципі подібності, тому вдамося до їх переліку: «дитина, яка багато кричить змалку, у дорослому віці стане базикалом, сварливою та спритною людиною»; «дитина, яка постійно стискає руки в кулак, коли виросте, буде жадібною; а якщо тримає долоні відкритими – буде щедрою»; «дитина, яка спить горілиць, кладучи руки на голову, буде щасливою та житиме в добробуті»⁷. Звісно, трапляються формулювання, які важко розшифрувати, тому вони підпадають під випадкові семантичні асоціації (не виключено, що вони залежать від способу збору та класифікації матеріалів, на які ми посилаємося, а отже, є результатом індивідуальних інтерпретацій). До таких належать «знаки», які за всіма характеристиками можна включити до низки поведінкових курйозів або фізіологічних відхилень; можливо, тому вони зводяться в ранг ознак особливої долі: «діти з вертикально розсіченим лобом – розумні»; «якщо в дитини спочатку з'являються зуби на нижній щелепі, вона житиме довго, а якщо спершу зуби прорізалися на верхній щелепі, дитина рано помре»; «якщо дитина спить на животі, то це віщує смерть»; «якщо в день свого народження дитина плаче, це добрий знак»; «розпатлані та ласі до їжі діти віщують бідність»; «якщо дитина дивиться прямо на сонце, вона

буде занадто люблячою», «дитина з низько розташованими вухами буде визначною людиною»⁸.

Підсумовуючи, слід підкреслити той особливий інтерес, який виявляло суспільство, спостерігаючи окрему долю, а також винахідливість, з якою воно вигадувало форми інтерпретації та засоби впливу на знаки, закодовані у фізіології та поведінці новонародженого. Усе це складало «паралельний коментар» вразливого та непевного лімінального стану новонародженої дитини, для якого традиційна практика не завжди знаходила протидію. Стосовно того, що вважалося небезпечним або лише несприятливим, як і того, що може бути стимульоване до найвищих ступенів розвитку, виникали численні обряди, породжені тим самим магичним мисленням. Легко розрізнити певні віщунські, божественні та магично-профілактичні практики, притаманні розсудливій поведінці людини, але водночас пов'язані зі сферою сакрального.

З метою вплинути на приховані сили запроваджувалися певні приписи/заборони, а також специфічні дії, спрямовані або на корегування безпосередньо індивіда (зокрема, зовнішності, стосунків із членами громади, моральних якостей), або на відвернення прихованих за знаками віщувань Долі (останні, за прогнозами, зазвичай були негативними). Такі дії виконувалися як у момент прийняття пологів повитухою (посередницею та посвяченою у стосунки *людське/сакральне*, представницею роду і громади), так і впродовж усього постлімінального періоду до завершення ритуалу хрещення. Додаткові заборони/приписи для рідних і хрещених батьків формувалися в неписані «правила поведінки».

Обрядова практика була дуже мінливою, її можна вважати ритуальною інтерпретацією, що базується на «індивідуальному розумінні» міфічно-символічної та ритуально-церемоніальної дійсності⁹. Якщо загальні практики включалися в специфічну поведінку, притаманну обрядам переходу і мали на меті захист як новонародженого, так і громади, яка на даний момент втратила рівновагу, то в інших чітко проглядається проголошена французьким філософом Роже Кайуа ідея контролю та впливу на сакральне у власних інтересах.

У межах цих обрядів та ритуальних дій можна виділити кілька найважливіших складових: одні забезпечують захист новонародженого від лиха як такого (а саме: від нечистих помислів, хвороб та пристриту), інші спрямовані на полегшення умов його розвитку (сон, хода, мовлення, відлучення від грудного вигодовування), а згодом і на забезпечення добробуту дитини, її високого соціального статусу, врівноважених стосунків з іншими людьми і, зрештою, гарної зовнішності та моральної поведінки.

Найкращою нагодою для впливу на майбутнє та моделювання життя новонародженого було і залишається хрещення – момент, присвячений вищезгаданним священним цілям. На хрещенні були присутні особи, які відігравали найважливішу роль у посвяті дитини та її захисті: хрещені батьки, повитуха і рідні батьки. Для цієї події було сформульовано декілька приписів, породжених вірою в могутню силу даного

акту та його здатність впливати на головних учасників дійства: «зі свічки, яку використовували при хрещенні, необхідно залишити частину, щоб показати її дитині, коли та захворіє, і вона одужає; решту свічки потрібно залишити в церкві»; «при хрещенні існує звичай тримати свічки обгорнувши їх кінець крижмом (разом з васильками, гвоздиками тощо). Нікому не дозволялося взяти бодай одну квітку, оскільки вважалося, що цим забирають сон у дитини»; «коли дитину несуть хрестити, кладуть їй у пелюшки, на рівні грудей, хліб та сіль, вірячи, що коли вона виросте, то хліба та солі в неї буде вдосталь»; «збережи хоча б пляшку води з хрещення, щоб мати чим вилікувати дитину, коли, не дай Боже, у неї вселиться біс»; «під час хрещення дарують повитусі ківш борошна, у якій встромляють васильки, щоб дитина рано почала тримати голівку»; «коли дитину несуть на хрещення, то беруть із собою кошик із продуктами для того, щоб вона жила в достатку»; «посудина, у якій купали дитину під час хрещення, перевертають догори дном, і всі танцюють з пляшкою випивки в руці навколо дерева, під яким вилили воду, щоб новонароджений був веселим і грайливим, а повитуха танцює на кориті для того, щоб дитині щастило з кінями»; «коли хрещений батько тримає дитину на хрестинах і та плаче, він не повинен її втихомирювати, бо втихомирить її щастя»; «якщо під час хрещення свічка стікає, то дитина плакатиме все своє життя»; «коли діти випросяються під час здійснення таїнства святого хрещення, то ставши дорослими, вони будуть безпринципними, вестимуть аморальний спосіб життя і матимуть байстрюків»; «коли дитину приносять додому після хрещення, то перед тим, як немовлятко забирає матір, його кладуть на коров'ячий гній у стайні. Це робиться для того, щоб дитині щастило з худобою»¹⁰.

Ще одним способом позитивного впливу на новонародженого було щоденне купання, яке слід здійснювати у визначений час, коли нечиста сила не могла зашкодити немовляті. Це робилося за допомогою «непочатої» води, яку потім виливали в певних місцях, спеціального посуду та інших символічних атрибутів. Таким чином, дійство, пов'язане з обов'язковою гігієною, набувало провісницького та магічно-профілактичного значення, яке підсилювало дієвість обряду першої купелі, здійсненого повитухою, чи обрядів, проведених після хрещення: «у купіль новонародженого кладуть цикорій (щоб дитина рано почала ходити), коноплі (щоб росла, як коноплі) свинячий смалець (щоб розтовстіла, як поросся)»; «кладуть ячмінь, кукурудзу та квіти, щоб дитина мала успіх у вирощуванні зернових культур та була приемною, як квіти»; «у купіль маленької дитини кладуть сіль, щоб дитина не ошпарилася, та розбивають у ній яйце, щоб вона росла і була досконалою, як яйце»; «воду, у якій купали немовля після народження, потрібно вилити на квіти, щоб ніхто не наступив на неї та не передав дитині якусь лиху хворобу»; «воду, у якій купали немовля після народження, слід вилити під дерева та квіти, щоб дитина була гарною, як квіти, і здоровою, як дерева»; «у воду, у якій купали дитину, клали васильки, бо вони

приносять успіх, і ставили ще й гілочку шипшини, бо ці речі є корисними»¹¹; «дитину, яку принесли додому після хрестин, купають у новій посудині, а у воду кладуть струну від скрипки, щоб вона гарно співала»; «у купелі нехрещеної дитини повитуха мие свої ноги, щоб дитина рано почала ходити і мала швидку ходу»; «у купіль малечі не можна лити воду з глечиків, бо не будуть рости, залишаться як глечики»; «дитину слід купати вранці після сходу сонця і ввечері до його заходу, щоб вона не втратила зір»¹².

Вигодовування грудним молоком також мало важливе значення для розвитку й захисту дитини та її матері і для забезпечення ритмічності народжень. Отже, природним було, особливо при перших пологах, існування ряду приписів, з яких одні були обов'язковими, інші – добровільними або ж їх мали дотримуватися у відповідних ситуаціях, ідучи за логікою відчуттів: «не можна було сідати на ліжко жінки з немовлям, бо в неї могло зникнути молоко»¹³; «якщо дитині дати спочатку кисле молоко, а потім годувати грудьми, то вона не хворітиме до старості»; «у першу неділю від народження дитини мати повинна годувати її грудьми на порозі, щоб дитина не плакала»; «новонароджену дитину спочатку повинна нагодувати грудьми її матір, щоб у житті дитина не залежала від іншої людини»; «дитина, яка смокче молоко більше з лівої груді, буде впертою»; «не можна годувати немовля грудьми, якщо в його матері розплетене волосся, бо в нього з'являться ранки в роті»; «чим раніше дитину відлучити від грудей, тим вона буде розумнішою»¹⁴.

Відзначимо декілька особливостей архаїчного мислення, як, наприклад, прискіпливе ставлення до бруду та порядку, до чистого / священного напротивагу нечистоту / буденному (неділя в порівнянні з буднем; протиставлення *праве – ліве*), ритуальна вимога до дотримання всіх етапів здорового зростання і навіть швидкого розвитку дитини. Оскільки грудне вигодовування ускладнювало життя матері та прив'язувало її до господарства, то вишукувалися дієві методи, щоб дитина розвивалася відносно незалежно, зокрема, через своєчасне відлучення від грудей. Але і цей ритуал у традиційному суспільстві сприймався як такий, що мав символічне значення. У певному сенсі він знаменував завершення постлімінального періоду та початок незалежного розвитку дитини (її самостійне існування поза межами нерозривного досі зв'язку *мати – новонародженої*): «дітей відлучають від грудей у понеділок так: у неділю ввечері за дверима кладуть склянку вина і бублик. У понеділок вранці, коли дитина прокинеться, вона повинна самостійно взяти їх, а потім її годували. Це робиться для того, щоб дитина відвикла від грудного молока»; «коли жінка відлучає дитину від грудей, вона одягає сорочку навпаки, вирізом до спини і промовляє: “Як я відвернула сорочку, так нехай відвернеться ... (ім'я дитини) від грудей”»; «не віднімай дитину від грудей під час посту, бо її життя погано складеться»¹⁵.

Особливості архаїчного мислення вимагали ретельного зберігання всього, що належало або входило в

контакт із тілом новонародженого: плацента і пуповина, згодом нігті та волосся, вода з купелі та пелюшки. Зазвичай трапляються нечіткі формулювання мотивацій заборон приписів, порушення яких трактуються як несприятливі, недоречні або погані знаки. Вербально це зводилося до формул: «це недобре...» або «не можна...», без жодних пояснень. Для більшої переконливості та непорушності приписів, вони отримували певні мотивації, базуючись на деталях та аналогіях, тобто на тій самій логіці відчуттів, характерній для архаїчного мислення: «на місці, де закопують плаценту породіллі, кладуть срібну монету, щоб дитині, яка в ній перебувала, щастило з грошима»; «пуповину новонародженої дитини перев'язують ниткою, виготовленою з осінніх (матірка), а не літніх (плоскінь) конопель, бо інакше вважалося, що дитина не матиме спадкоємців, оскільки літні коноплі не мають насіння»; «матір, яка зберігає пуповину та пасмо волосся немовляти, має віддати їх, коли та виросте. Дитина має самостійно розірвати їх на шматочки та розкидати навесні в полі, тому що така дитина буде дуже розумною і все, що побачить очима, робитиме руками»; «висохлу пуповину мати зав'язувала у вузли, обгортала ганчіркою і зберігала, доки дитина не піде до школи. Вранці цього дня мати давала їй пуповину, щоб та її розв'язала. Якщо дитині важко було розв'язати вузли, це означало, що вона буде поганим учнем. Коли дитині виповнювалося сім років, потрібно було пришити цю пуповину нитками до речі, пов'язаної з майбутньою професією дитини. Якщо, наприклад, мати хотіла, щоб її донька стала швачкою, то дівчинка мала причепити пуповину до швейної машини. Тоді дитина буде майстерною у цій справі»¹⁶; «дитині до одного року не можна стригти волосся, щоб у майбутньому їй не довелося постраждати від вогню»; «малій дитині не можна обрізати нігті, бо виросте злодієм»; «жінка не повинна бити праником одяг дитини до року, щоб та не стала хуліганом»; «не можна сусити речі дитини на вітрі, бо вона стане пройдисвітом»¹⁷.

Перший етап розвитку дитини включав у себе комплекс стосунків, своєрідне продовження пренатального і постнатального періодів, упродовж яких мати могла впливати своїми діями – завжди не випадковими – на процес розвитку немовляти. Підкріплені формулами мотивацій, ритуальні або магічно-медичні приписи ставали переконливими, справляючи також і максимальний психологічний вплив на матір: «новонародженій дитині дають випити води з відлитого дзвона, щоб вона стала відомим співаком»¹⁸; «боронь Боже, малій дитині дивитися в дзеркало, бо не зможе говорити»; «щоб дитина рано почала говорити, їй треба з'їсти тісто для пирога»¹⁹; «щоб дитина почала рано говорити, їй треба з'їсти хліб від жебрака»; «якщо дитина не починає ходити вчасно, їй прив'язують великий палець правої ноги до великого пальця лівої вовняною ниткою червоного кольору, а потім нитку розрізають навпіл сокирою. Хтось запитує: “Що ти там робиш?”, а йому відповідають: “Розрізаю страх дитини”»; «За перші зуби, що прорізалися в дитини, тато повинен заплати-

ти срібними монетами, а потім подарувати ці монети дитині, щоб у неї ніколи не було неприємного запаху з рота»; «якщо дитина плаче вночі, треба ввечері покласти її пелюшки на дорогу, щоб худоба, яка вертається з пасовиська, пройшла по них, і пізніше загорнути в них дитину, щоб та перестала плакати, або взяти стеблинки маку і прив'язати їх до пелюшок»; «після того, як жінка народила, потрібно зробити хрести з пшеничних висівок, один – посередині кімнати, а другий – біля дверей, і кожному, хто зайде, вона має сказати: “Можеш чіпати висівки, а дитини не чіпай!” Це робиться для того, щоб дитина не плакала»; «вважають, що коли дитина не може заснути вночі, потрібно взяти поросячий послід таким чином, щоб свині не помітили, та покласти дитині під подушку, і тоді вона спатиме так само добре, як і поросята»; «не можна матері цілувати дитину в потилицю, бо вона виросте злою»; «вважають, що не можна цілувати дитині ніжку, а саме п'ятку, бо вона, коли виросте, буде неслухняною і топтатиме батьківське слово»; «не можна матері цілувати долоню дитині, бо та виросте злочинцем»; «не можна бити дитину ложкою, бо в неї виросте живіт»; «не можна кидатися віником або клубком у дитину, бо вона перестане рости»; «не можна ставити дитину, якій ще не виповнився рік, перед дзеркалом, бо коли виросте, стане розпусником»; «не можна класти дитину до шести тижнів у своє ліжко в себе за спиною, бо в дорослому віці, навіть попри велику освіченість та розум, її ніхто не братиме до уваги»; «мати не повинна повертатися спиною до дитини, доки не охрестить її, бо в дитини буде неприємний запах з рота»; «новонародженого не кладуть спати обличчям до місяця, доки йому не виповниться рік, бо буде слабшати»; «не можна накривати обличчя дитини, бо вона, коли виросте, буде сором'язливою»²⁰.

Дотримання приписів/заборон було покликано забезпечити насамперед злагоженість стосунків новонародженого зі світом, родом та сім'єю, а також набуття ним особливих якостей (соціальне становище, визнання іншими людьми, зовнішній вигляд). До того ж бажано було, щоб наслідки магічних та ритуально-моделюючих дійств були остаточними і незворотними. Для того, аби забезпечити їх ефективність, намагалися виконувати їх без пропусків або змін, з чітким розумінням значення кожної складової.

Проте збереглися приписи й переконання, які важко витлумачити, а також ті, що втратили своє міфологічне забарвлення. Наприклад, такі давні атрибути обрядової практики, як хліб, сіль, срібло, васильки, залізо тощо, яким здавна приписувалися захисні властивості, із часом їх втратили, і нині символізують розкіш, красу, здоров'я, успіх. Таким чином, відбулася функціональна трансформація – від магічного до провісницького, що вказує на ослаблення віри у внутрішню силу обряду та його атрибутів, використання останніх лише як допоміжних складових у більш комплексних практиках. Більшість наведених формулювань змальовує принципи симпатичної магії, тому вони часто можуть здаватися наївними, випадковими або суперечливими, – такими, що можуть впливати з індивідуальних інтерпретацій²¹, а також з

полівалентності знаків та численних культурних опозицій (наприклад, вірування стосовно вибору імені).

Звісно, практики, покликані забезпечити магічний захист людини і медичну профілактику, є найбільш цікавими та театралізованими. Нині поряд із традиційними магічно-медичними приписами та мотиваціями, що посилюють ефективність перших, з'являються оповідання міфологічного типу (меморати), складені нерідко за правилами народних оповідей, у яких ведеться розповідь від першої особи: «я поклала в колиску своїм дітям веретено, часник, чисту пшеницю. Поклала ці речі, а саме – веретено для того, щоби ним вкололися стрігої [стрігой, стріга – від румун. *strigă* – відьма, бусурканя – персонаж румунської міфології. – *Ред.*], якщо вони наблизяться до немовляти. Часник поклала, щоб його запах відштовхнув стрігоїв, коли вони спробують підмінити дитину. Пшеницю поклала, бо на ній шкіра Ісуса Христа, а він не дозволить стрігоям наблизитися до дитини»; «прив'язала їй струну від скрипки,

щоб дитині не змогли наврочити!»; «у вівторок та п'ятницю ввечері обкурюємо ладаном ліжечко, щоб злі духи не наближалися до немовляти»²²; «вночі матері накривали своїх дітей одягом навиворіт, щоб таким чином захистити їх від злих духів»²³.

Сьогодні деякі родильні обряди виконуються спорадично та переважно без розуміння молодими мамами їхнього змісту. Не виключено, що джерелом цього є «магічне підсвідоме», як і те, що форма деяких дуже важливих у минулому ритуалів була спрощена, а часом зводилася до застосування амулета, виголошення слова, розміщення дитини в сакральному просторі з магічними та енергетичними ознаками. Проте впевнено можна стверджувати, що ці речі відбуваються не випадково і не є просто «забобонами», а впливають з невтомної та оптимістичної спроби людини зробити сакральне сприятливим, задобрити його, повернути його на свою користь, а, можливо, за певних обставин навіть його контролювати.

Примітки

¹ Turner V. The Ritual Process. Structure and Anti-Structure. – New York : Aldine de Gruyter, Alding Publishing Company; Chicago; Illinois, 1995. – P. 127.

² Caillois R. L'Homme et le Sacré. – Paris : Gallimard, 1983. – P. 130.

³ Braniște E. Liturgica generală. – București : Ed. Inst. Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 1980. – P. 32.

⁴ Eliade M. Nașteri mistice. – București : Humanitas, 1995. – P. 158.

⁵ Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. – București : Editura Grai și suflet – Cultura Națională, 1995. – P. 167–168.

⁶ Там само. – P. 158.

⁷ Там само. – P. 16.

⁸ Там само. – P. 158.

⁹ Gaur T. Personalitatea și schimbarea culturii populare // Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. – 1997. – P. 84.

¹⁰ Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. – P. 26, 213.

¹¹ Petrușan M. Obiceiuri și credințe legate de naștere la Micherechi // Izvorul. – Gyula, 1997. – No 18. – P. 21.

¹² Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. – P. 21, 213, 239, 251.

¹³ Petrușan M. Obiceiuri și credințe legate de naștere la Micherechi. – P. 20.

¹⁴ Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. – P. 22, 29, 115, 235.

¹⁵ Petrușan M. Obiceiuri și credințe legate

de naștere la Micherechi. – P. 20.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. – P. 91, 113.

¹⁸ Там само. – P. 10.

¹⁹ Petrușan M. Obiceiuri și credințe legate de naștere la Micherechi. – P. 20.

²⁰ Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. – P. 59, 125, 208, 257.

²¹ Gaur T. Personalitatea și schimbarea culturii populare. – P. 86.

²² Petrușan M. Obiceiuri și credințe legate de naștere la Micherechi. – P. 18.

²³ Sinkó R.-L. Credințe cu privire la graviditate și noou născuți la Veherd // Izvorul. – Gyula, 1996. – No 16. – P. 37.

Переклад з румунської Аліни Бордіан та Антонія Мойсея